

BOGUSŁAW CZECHOWICZ
(Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego)

TRAKTAT OŁOMUNIECKI Z 1479 ROKU

Jeden z najwybitniejszych znawców śląskiego ustroju i prawa, Kazimierz Orzechowski, w posłowniu swojej *Historii ustroju Śląska* z 2005 r. przedstawił krótką listę postulatów badawczych. Otwiera ją zdanie: „Z problematyki ogólnoustrojowej należałoby dokładniej przebadać miejsce Śląska w państwie Macieja Korwina z uwzględnieniem ołomunieckiego traktatu i warunków, na jakich Śląsk miał wrócić do Korony Czeskiej”¹. Trudno o lepsze potwierdzenia potrzeby podjęcia niniejszego tematu, ale łatwo też wskazać dalsze powody, by relacje w późnośredniowiecznym państwie czeskim poddawać analizom głębszym, niż dotąd czyniono. Jednym z nich są błędy rzeczowe – jakże jednak znamienne – w cytowanym zdaniu. Pierwszym błędem jest ten mówiący o państwie Macieja Korwina. Nie należy wszakże państwa węgierskiego i owładniętej przez Korwina większej części Korony Czeskiej nazywać jednym państwem (do konglomeratu tego w połowie lat 80. dojdzie jeszcze Arcyksięstwo Austriackie); uzasadnione jest tu mówienie o unii personalnej trzech państw (przy czym czeskiego i austriackiego w niepełnym wymiarze). Drugi błąd to ów powrót Śląska do Korony – Śląsk nigdy z niej w czasach Macieja nie wyszedł, co wyraźnie podkreślają ówczesne źródła, o czym niżej. Takie stereotypy zadomowiły się jednak w literaturze na dobre, skutkując błędnym wykładem dziejów Korony Czeskiej, w tym Śląska². Co więcej, utrwalone

¹ Kazimierz Orzechowski, *Historia ustroju Śląska 1202–1740*, Wrocław 2005 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2806), s. 241.

² Nagminnie np. pisze się o zobowiązaniach finansowych Władysława po ewentualnej śmierci Macieja, pomijając opcję odwrotną – tę, gdyby Maciej przeżył Jagiellona – co pozwala w ocenie relacji obu władców niejako faworyzować „króla praskiego” jako tego „właściwego”; czynili tak np. Rudolf Grieger, *Die Pläne des Ungarnkönigs Mathias Corvinus mit Schlesien*, „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau”, 24, 1983, s. 163; Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2001, 1, s. 292 (aczkolwiek autor przyznał, że to Maciej był przy zawieraniu układu stroną silniejszą); Rościśław Żerelik, *Dzieje Śląska do 1526 roku*, [w:] *Historia Śląska*, red. Marek Czapliński, Wrocław 2002 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2364), s. 100; Josef Válka, *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*, Brno 2005, s. 215; Petr Čornej, Milena Bartlová, *Velké dějiny země Koruny České*, 6: 1437–1526, Praha–Litomyšl 2007, s. 434–437; Jana Wojtucka, *Český král ve Vratislavi. Proměny vzájemného vztahu panovníka a jeho města od 14. do začátku 16. století*, [w:] *Slezsko, země Koruny české. Historie a kultura*

w świadomości historyków i przenoszone na grunt np. historii sztuki, skutkują one wypaczeniami w interpretowaniu wielu zjawisk artystycznych, w tym tak wybitnych, jak ratusz wrocławski, będący nie – jak się wciąż czasem sądzi – pomnikiem więzów Wrocławia z Czechami wbrew działaniom Macieja jako jakiegoś uzurpatora³, lecz pomnikiem – i to wyjątkowym – władzy Macieja jako króla czeskiego⁴.

1300–1740, ed. Helena Dáňová, Jan Klipa, Lenka Stolařová, [Praha 2008], 1 (A), s. 153; Martin Čapský, Dalibor Prix, *Slezsko v pozdním středověku (do roku 1490)*, [w:] *Slezsko v dějinách českého státu*, ed. Zdeněk Jirásek, 1: *Od pravěku do roku 1490*, Praha 2012, s. 398. Drugą z traktatowych ewentualności, jako doprawdy jedni z niewielu, podali: Felix Rach fahl, *Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens vor dem dreissigjährigen Kriege*, Leipzig 1894 (Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen, 13, 1), s. 94–95; Martin Seifert, *Der geistliche und weltliche Stand in Breslau am Vorabend der Reformation*, Breslau 1938, s. 5; Lenka Bobková, *Česká koruna na sklonku středověku*, [w:] *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, ed. eadem, Praha 2010 (Tempora et memoria, 1), s. 66. Niektórzy z kolei pisali o „węgierskim okresie” w dziejach Śląska; np. Norbert Conrads, *Książęta i stany. Historia Śląska 1469–1740*, przeł. Lidia Wiśniewska, Wrocław 2006, s. 27–30. Bliższy prawdy w swej ocenie sytuacji był Orzechowski, *Historia*, s. 85: „Skomplikowane relacje między oboma konkurującymi monarchami wstępnie rozwiązał rozejm z 1474 r., w 1479 r. ostatecznie ustalony traktatem w Ołomuńcu. Śląskiem (oraz Morawami i Łużycami) Korwin miał włączyć dożywotnio, używając, podobnie jak Władysław, tytułu króla Czech i księcia Śląska. Późniejsze włączenie Śląska do Czech [sic! – B.C.] miało nastąpić dopiero po spłacie 400 000 węgierskich guldenów jako rekompensaty za prawa króla węgierskiego do praskiego tronu”, choć i tu mamy pewne nieścisłości lub błędy, obok sygnalizowanej w cytacie kwestii włączenia Śląska do Czech, także co do warunków scalenia krajów pobocznych z Królestwem Czeskim (sprawę tę wyjaśniam w dalszej części artykułu). Z kolei J. Válka i N. Conrads stwierdzili, że kraje poboczne Korony zostały w wyniku układu z 1479 r. zastawione Maciejowi (Válka, *Husitství*, s. 215; Conrads, *Książęta*, s. 27), co wynika chyba z lektury tylko jednej ze wstępnych jego wersji, nie zaś dokumentu finalnego. Jak dotąd, chyba najobszerniej i najpoprawniej o traktacie Antonin Kalous, *Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král*, [České Budějovice 2009], s. 179–195.

³ Znamienna jest tu wypowiedź R. Kaczmarek o czeskich wątkach w sztuce Wrocławia końca XV w. (posiłkującą się cytatem z pracy Ewy Maleczyńskiej): „Paradoksalnie zatem nawrót do zaznaczenia praw Korony Czeskiej ma miejsce w czasach, kiedy Śląsk, a przede wszystkim Wrocław, znajdowały się pod panowaniem króla węgierskiego, posługującego się tytułem króla czeskiego, ale nie panującego w Pradze. »Czechy właściwe, stanowiące bądź co bądź jądro ‘korony’, były w rękę Jagiellona«” – Romuald Kaczmarek, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, [w:] *Wrocław w Czechach, Czesi we Wrocławiu. Język – literatura – kultura*, red. Zofia Tarajło-Lipowska, Jarosław Malicki, Wrocław 2003, s. 216.

⁴ Pisałem o tym już po wielekroć, wciąż jednak nie wyczerpując tematu: Bogusław Czechowicz, *Matthias Korwin und das Breslauer Rathaus. Ausgewählte Probleme*, [w:] *Amator scientiae. Festschrift für Dr. Peter Ohr*, hrsg. von Rainer Sachs, Breslau 2004, s. 39–51; *idem*, *Ars lucrum nostrum. Prace z historii sztuki i kultury*, Wrocław 2008, s. 39–52; *idem*, *Wratislavia – caput Coronae Regni Bohemiae? Praga i Wrocław w artystycznym dialogu w XV wieku*, [w:] *Śląsk i Czechy. Wspólne drogi sztuki. Materiały z konferencji naukowej*, red. Mateusz Kapustka, Andrzej Kozieł, Piotr Oszczanowski, Wrocław 2007 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2953, Historia Sztuki, 24), s. 151–161; najobszerniej w: *idem*, *Między katedrą a ratuszem. Polityczne uwarunkowania sztuki Wrocławia u schyłku średniowiecza*, Warszawa 2008, s. 181–256; w koincydencji z Łużycami – *idem*, Mateusz Kapustka, *Hope and Pragmatism. The Rule and Visual Representation of Matthias Corvinus in Silesia and Lusatia*, [w:] *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458–1490. Exhibition catalogue. Budapest History Museum. 19 March 2008–30 June 2008*, ed. Péter Farbak, András Vég, Budapest 2008, s. 76–87.

Już choćby fakt posiadania przez Wrocław tak znakomitego i zarazem tak bardzo błędnie odczytywanego zabytku stanowi powód, by Maciejowym rządowi przyjrzeć się dokładniej. Jednym z elementów tego przyglądania się jest niniejszy artykuł.

*

Zakończona we Wrocławiu późnojesienna kampania 1474 r. ostatecznie przekonała wszystkie strony konfliktu o władzę w państwie czeskim, że droga do jego zażegnania wiedzie nie przez działania wojenne, lecz rokowania. Nikt już, a zwłaszcza strona jagiellońska, którą ta nadzwyczajna mobilizacja sił kosztowała znacznie więcej, nie miał ochoty do walki. Również Maciej Korwin chciał mieć swobodę działania na innym, w sumie ważniejszym dla niego froncie – tureckim. Coraz wyraźniej też angażował się w konflikt z cesarzem Fryderykiem III. Front czeski należało zatem uspokoić.

Połowa dekady przyniosła dwa zgony, które niewątpliwie zaciążyły na sytuacji w obu zwalczających się czeskich obozach politycznych. W listopadzie 1475 r. zmarła bardzo aktywna politycznie aż do swoich ostatnich dni wdowa po Jerzym z Podiebradów – królowa Joanna, a 13 miesięcy po niej – Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, lider katolickiej opozycji w Czechach i – oprócz Wrocławia – główny czynnik sprawczy w procesie kreowania Macieja na króla czeskiego⁵. Jego miejsce jako najwyższego starosty krajów Korony Czeskiej zajął w 1477 r. Bohuslav ze Švamberka. Po kądzieli był on wnukiem Zdeňka, ale nie z tego wynikała jego pozycja wśród czeskich magnatów. Pod koniec 1475 r. został on na podstawie układu zawartego z Rożemberkami administratorem potężnego kompleksu dóbr „panów z różą”, które były – wraz z Pilzнем i Czeskimi Budziejowicami – fundamentem wpływów Macieja na terenie Królestwa Czeskiego⁶. Dla Korwina Švamberk stał się postacią niemal o strategicznym znaczeniu, albowiem ścierały się w owym czasie interesy króla domagającego się uznawania pieniądza wprowadzanego przezeń na rynek czeski z interesem Rożemberków, zainteresowanych rozkwitem własnej mennicy⁷. Iskrzyło także w 1477 r. w relacjach Macieja z Pilzнем, dotąd jego silnym punktem oparcia w zachodnich Czechach⁸. Każde takie napięcie osłabiało

⁵ Szerzej o tym Bogusław Czechowicz, „*Tito všichni, které pozval uvedený Jošt*”. *Znaczenie Wrocławia i biskupa Jodoka z Rożemberka w umacnianiu się katolickiej opozycji wobec króla Jerzego w latach 1465–1466. Studium polemiczne*, „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*”, 34, 2014, s. 179–206.

⁶ Alois Mika, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožemberského dominia*, České Budějovice 1970, s. 29–30; Jiří Janský, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága s erbem labutě*, Domažlice 2006, s. 125–149; Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 428–429; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 172–173.

⁷ Jiří Militký, *Mincovna Matyáše Korvína v Českých Budějovicích a otázka identifikace její produkce*, [w:] Pavel Radoměřský – *sborník numismatických studií k 75. výročí narození*, Praha 2002, s. 62–80; Jiří Hána, *Západo- a jihočeská mincovní privilegia druhé poloviny 15. století. (K problemům identifikace mincovní produkce)*, „*Sborník Západočeského muzea v Plzni*”, řada: *Historie*, 17, 2004, s. 1–13; Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 269; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 200.

⁸ *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad*, ed. Josef Strnad, 2: *Od r. 1450–1526*, v Plzni 1905, s. 197.

Korwina wobec Władysława II Jagiellończyka i wymagało na stanowisku (korwinowskiego) starosty człowieka bezwzględnie oddanego władcy.

Ale nie tylko Maciej dbał o swoje wpływy w katolickiej części Czech. Władysław próbował wpływać na relacje panujące na wiernych Korwinowi Morawach. Jakby jednak tego niepomny, w dokumencie z 4 X 1477 r. praski król czeski zwracał się do stanów morawskich jako do swoich poddanych. Wspominał wprawdzie o Macieju, ale tytułował go królem tylko węgierskim. Wyraźnie też podkreślał, że poboczne kraje Korony podlegają Królestwu Czeskiemu, choć zarazem wspominał o konieczności utrzymania dobrych relacji między Czechami i Morawami. Ciekawie brzmi końcowa sentencja dokumentu: „Item toho znamenitě wymieňující, jestližeby nás neb krále Matiáše smrti bouh neuchował, toto naše stánie a pokoj nemá koruně České a království Českému k žádné škodě býti, a tento pokoj a toto stánie má tu také konec mieti”⁹.

Właśnie akcentowane tu dobro Korony wzięło górę nad konfesyjnym i politycznym podziałem w działaniach Bohuslava ze Švamberka, który, ułożywszy się w tej sprawie także z królem Władysławem, stanął na czele ekspedycji policyjnej skierowanej przeciwko burzycielowi porządku Račkowi Kocovskiemu i obległ jego zamek w Horažďovicach. Takie działanie – zbyt zbliżenie się do Władysława – Maciej uznał za samowolne i uwięził na Węgrzech swego nazbyt samodzielnego czeskiego starostę. Švamberk został oskarżony o brak lojalności i wręcz zdradę. Groziła mu kara śmierci lub uiszczenie 40 000 złotych wykupnego. Wstawiło się za nim jednak tak wielu spośród przedstawicieli stanów morawskich i czeskich, że Maciej ustąpił i z czasem ulaskawił Bohuslava¹⁰. Opinia władcy łagodnego, nad jaką Korwin tak usilnie pracował w krajach Korony Czeskiej, szczególnie w Czechach i na Morawach, usiłując przeciągnąć na swoją stronę stronników Władysława, została jednak poważnie nadszarpnięta.

W takim oto klimacie osłabienia swojej pozycji Maciej za pośrednictwem upoważnionych posłów prowadził w Brnie negocjacje z delegatami Władysława w sprawie dalszych losów Korony Świętego Wacława, podzielonej od 1469 r. między dwóch zwalczających się królów czeskich. Skład obu tych delegacji może wprawić dziś w osłupienie. Po stronie Macieja znajdował się Hynek młodszy z Podiebradów, ale jego brat Henryk starszy reprezentował Władysława! W imieniu Jagiellona działał tam też Korwinowski starosta krajowy Moraw Ctibor Tovačovski z Cimburka, który zresztą – dodajmy od razu – niebawem urósł do rangi architekta traktatu ołomunieckiego, jaki w efekcie tych rozmów zawarto. Ponadto

⁹ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 374–375, nr 10.

¹⁰ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, 3, ed. František Palacký, Praha 1844, s. 387–393, nr 38–44; *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, 4, ed. *idem*, Praha 1846, s. 64–98, nr 1–48 (tu dokumentacja sporu pana z Horažďovic z Czeskimi Budziejowicami); *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, 6, ed. *idem*, Praha 1872, s. 152–169 (tu także o sporze i działaniach Švamberka oraz reakcji na jego uwięzienie), nr 35–55; Janský, *Pání*, s. 154–157; Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 434; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 173.

po stronie króla praskiego stali Jan ze Šternberka na Straži, Jan z Roupova, Beneš Krabice z Weitmile i Petr Kdulinec z Ostroměra, Korwina zaś reprezentowali biskupi: wrocławski, ołomuniecki oraz waradyński, nadto śląsko-łużycki starosta Stefan Zapolya oraz morawski magnat Vaněk z Boskovic. Wydawało się, że już w marcu 1478 r. możliwe jest porozumienie¹¹, ale Maciej podbijał stawkę. Nowa wersja układu była gotowa 30 IX 1478 r. i tę Maciej zatwierdził¹², ale proces negocjacyjny trwał jeszcze blisko rok. Zakończyło go dopiero spotkanie obu królów czeskich w Ołomuńcu w lipcu 1479 r. (choć planowano wcześniejsze terminy, np. 2 kwietnia) i wymiana sygnowanych dokumentów. Jak napisał chyba niezbyt dobrze w sprawie zorientowany annalista czeski: „Léta Páně 1479 byla uzavřena dohoda o míru mezi králem českým Vladislavem a uherským králem Matyášem; Morava a Slezsko připadly uherskému králi a králi Vladislavovi celá česká země. [...] Oba králově se sešli v Olomouci v úterý na sv. Markétu [13 VII 1479] a sami osobně mezi sebou dojednali mír, prokazovali si pocty a navzájem si dali dary. [...] Nikdo neví, co všechno králově mezi sebou dohodli, jen tolik, že uherský má mít v držení zemi moravskou, slezskou a lužickou, ale neví se, na jak dlouho. To vědí jn sami králově a jejich rádci”¹³.

Analizując treść traktatu, mamy do dyspozycji następujące jego wersje i edycje:

– wstępny projekt z 28 III 1478 r. zachowany w Archiwum Narodowym w Pradze w zespole Archiwum Korony Czeskiej, pierwotnie uwierzytelniony pięcioma pieczęciami¹⁴ i opublikowany przez Františka Palackiego¹⁵;

– układ zawarty w Brnie 30 IX 1478 r., zachowany w oryginale jak wyżej i opatrzony jedną pieczęcią¹⁶, opublikowany przez tegoż F. Palackiego z rękopisu znajdującego się wówczas (1846) w zbiorach praskiej kapituły metropolitarnej¹⁷;

– pełniejszą i także czeską wersję uzgodnioną w Ołomuńcu 7 XII 1478 r., opublikowaną z „innego rękopisu” (F. Palacký nie sprecyzował, z jakiego)¹⁸, oraz

¹¹ *Archiv český*, 4, s. 482–487, nr 21.

¹² Jego tekst – *ibidem*, s. 488–500, nr 22.

¹³ *Ze starých letopisů českých*, ed. Jaroslav Porák, Jaroslav Kašpar, Praha 1980, s. 232. Znaczenie bardziej szczegółowy opis dał Peter Eschenloer, *Geschichte der Stadt Breslau*, 2, ed. Gulhild Roth, Münster–New York–München 2003, s. 63–64; w swoim czeskim przekładzie podał go Karel Matyáš Korvín, s. 181, tam też (s. 182–183) cytowane inne relacje na ten temat. O spotkaniu także Robert Antonín, Tomáš Borovský, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009 (Knižnice Matice moravské, 25), s. 262.

¹⁴ Národní archiv v Praze (dalej: NAP), zespół: Archiv České koruny (dalej: AČK), nr 1758 – dokument pergaminowy spisany po czesku; jego obszerny regest w: *Katalog listin z let 1438–1526*, ed. Antonín Haas, Praha 1958 (Archiv Koruny české, 6, Inventáře a katalogy, 3), s. 116–117, nr 223, tu też odesłanie do wcześniej sporządzanych i publikowanych regestów.

¹⁵ Pełna edycja – *Archiv český*, 4, s. 482–487, nr 21.

¹⁶ NAP, AČK, nr 1759 – dokument pergaminowy spisany po czesku; jego obszerny regest w: *Katalog listin z let 1438–1526*, s. 117–119, nr 224.

¹⁷ Pełna edycja – *Archiv český*, 4, s. 488–495, nr 22.

¹⁸ *Archiv český*, 5, s. 377–387, nr 13.

wersję łacińską (nieco odmienną od czeskiej), wydrukowaną przez pochodzącego z Wrocławia teologa i historyka Augustina Theinera, pochodzącą z archiwalnych zasobów watykańskich¹⁹;

– łacińską wersję finalną z 21 VII 1479 r., zawartą w znanej śląskiej edycji Colmara Grünhagena i Hermanna Markgrafa, z ówczesnego archiwum wiedeńskiego, tożsamą z dokumentem zachowanym w dwóch wersjach w praskim archiwum z przywieszonymi do nich obu 14 identycznymi pieczęciami Macieja i węgierskich dostojników²⁰.

W niniejszej analizie oparłem się na publikowanych tekstach dokumentów. Nie zajmowałem się zatem stosunkiem edycji do zachowanych dokumentów w praskim archiwum, pozostawiając to do ewentualnej odrębnej analizy z zakresu dyplomatyki. Skupiając się na treści źródeł, za punkt wyjścia wziąłem tę finalną wersję traktatu z lipca 1479 r., konfrontując jednak większość jej punktów z trzema wcześniejszymi, co pozwoli, jak sądzę, lepiej zrozumieć intencje obu układających się stron.

*

Istotne różnice między poszczególnymi wersjami dostrzegamy w sformułowaniach otwierających traktat. W wersji z 21 VII 1479 r. mamy obszerną inwokację nieomal sławiącą Macieja jako władcę określonych terytoriów („Dei gracia Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie Belgarieque rex ac Slezie et Lucemburgensis dux necnon Moravie et Lusacie marchio”²¹), miłośnika pokoju wśród ludów chrześcijańskich oraz admiratora doktryny katolickiej i obrońcę przed Turkami działającego z powierzenia papieża Pawła II oraz cesarza Fryderyka III, układającego się z Władysławem, królem czeskim („rege Bohemie, fratre nostro”). Przebija tu pryncypialny ton w stosunku do Jagiellona, znacznie mniej wyraźny w starszych wersjach układu. W tej z 28 III 1478 r. początek jest w ogóle inny – układ otwiera lista posłów obu stron i znacznie skromniejsza tytulatura Macieja, przy czym najpierw wymienieni zostali pełnomocnicy Władysława, a w konsekwencji i on sam, a na drugim miejscu – delegaci Korwina i sam Maciej²². Nie zawiera tego tekstu wersja z 30 IX 1478 r.,

¹⁹ *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sanctam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita*, ed. Augustino Theiner, 2: *Ab Innocentio PP. VI usque ad Clementem PP. VII. 1352–1526*, Romae MDCCCLX, s. 460–466, nr DCXLIII. Identycznie datowany dokument wystawiony przez pełnomocników obu królów mówi o tym, że tekst umowy z września został teraz przetłumaczony z czeskiego na łacinę; por. *Katalog listin z let 1438–1526*, s. 119–120, nr 225.

²⁰ NAP, AČK, nry 1761 i 1762; ich obszerne registry w: *Katalog listin z let 1438–1526*, s. 121–122, nr 227; edycja: *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, 1, ed. Colmar Grünhagen, Hermann Markgraf, Leipzig 1881 (Publikationen aus den K. Preußischen Staatsarchiven, 17), s. 21–29, nr 13 (tam także na s. 29 odesłania do innych edycji cząstkowych). Do tego dochodzi przekład na język niemiecki: Eschenloer, *Geschichte*, s. 1030–1062.

²¹ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 21–22.

²² *Archiv český*, 4, s. 481.

ale pojawia się on w wersji z 7 XII 1478 r., gdzie jednak na pierwszym miejscu wymieniono posłów króla Macieja, a na drugim – posłów Władysława²³. Wyliczenia negocjatorów brakuje w łacińskim odpisie traktatu²⁴, a w ostatecznej jego wersji pojawia się ono na samym końcu²⁵. Ta sytuacja skłania do stwierdzenia, że w początkowej fazie forma traktatu wyraźnie, choć nie *expressis verbis*, wskazywała na upodmiotowienie negocjatorów jako czynników reprezentujących nie tyle królów, ile – w domyśle – stany krajów Korony Czeskiej. Ich pozycja została jednak, zapewne przez bardziej wyemancypowanego w relacjach ze stanami Macieja, zakwestionowana w ostatnich wersjach traktatu.

W punkcie pierwszym („In primis conclusum”) mowa jest o tym, że obaj królowie mają prawo używać tytułu dziedzicznego króla czeskiego i tak też mają się tytułować nawzajem („hoc est tam nos Mathias rex Hungarie Bohemie etc. quam Wladislaus rex Bohemie in suo iure aquisito permaneat tanquam dominus hereditarius et quilibet nostrum titulo regis Bohemie integro prout alii reges Bohemie consueverunt utatur, ita ut nos ipsum dominum Wladislaum regem Bohemie nominemus et scribamus”²⁶). W pierwszym projekcie traktatu z marca 1478 r. kwestia ta była formułowana zupełnie inaczej. To Władysław był określony jako władca dziedziczny, który „zapsal králi Matiášowi JM^{ti} a potomkom králóm Uherským a koruně Uherské w zastawě koruny České země dolepsané”, przy czym dalej mówi się tylko o Morawach, bez Śląska i Łużyc²⁷. Abstrahując od niesatysfakcjonujących Macieja rozstrzygnięć terytorialnych, określanie jego statusu jako pana zastawnego krajów Korony Czeskiej, i to z racji bycia królem węgierskim, pozbawiało Macieja, a już szczególnie jego potomków prawa do używania tytułu króla czeskiego. Wzbudziło to oburzenie króla, który oskarżył trzech negocjujących w jego imieniu biskupów o przekroczenie danych im plenipotencji²⁸. Wersja z 30 IX 1478 r. wyraźnie koryguje ten stan. Mówi się w niej, by „oba krále JM^{ti} při práwě swém, kteréhož dosáhli, jsú zoustali, každý jako pán dědičný”²⁹. Sformułowania te nie-

²³ *Archiv český*, 5, s. 377–378.

²⁴ *Vetera Monumenta Historica Hungariam*, 2, s. 460–461.

²⁵ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 28–29.

²⁶ *Ibidem*, 1, s. 22.

²⁷ *Archiv český*, 4, s. 481; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 180. Pojawił się tu także ciekawy zapis, który zniknął z kolejnych wersji: „Item, král Mariáš JMⁱ má wšecy swé poddané, od kterýchž jest hold dědičný přijal, listem swým otewřeným opatřiti, a hod ten dědičný k sobě budúcím swým a k koruně w hold zástawný obrátiti, ani jeho za dědičný mieti, jakož již pohotiově na to přis listu toho jest udělán. A taký ty země wšecy zastawené, každá obyčejem swým se má holdu takowého seznaťi a zastawienie, a krále Wladiislawa za krále dědičného wyznáwati, i JM^{ti} budúcie krále České a k koruně České se přiznati, jakož toho také připis jest již udělán a napsán; než poddaných což krále Matiáše JM^{ti} w koruně České duchowních a swětských jest, ti všickni propuštění máji z holdu dědičného býti, a ten králi Wladislawowi učiniti a jeho erbóm a budúcím, a již dále s jinými pány a jinými obywateli w koruně se sjednati w té poddanostii, ač wšech zázawkůw ot krále Matiáše prázdni býti” – *Archiv český*, 4, s. 481.

²⁸ Eschenloer, *Geschichte*, 1, s. 1042; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 180.

²⁹ *Archiv český*, 4, s. 488.

mal powtarza wersja z grudnia 1478 r.: „in suo iure aquisito permaneant tanquam dominus hereditarius”³⁰.

Punkt drugi mówi o tym, że tytuł dziedzicznego króla czeskiego ma być respektowany przez poddanych obu władców czeskich, oraz o tym, że Maciej zwolni ze zobowiązań wobec siebie swoich poddanych z obszaru Czech na rzecz ich podległości Władysławowi, a Władysław uczyni podobnie w stosunku do swoich poddanych z Moraw, Śląska i Łużyc (określonych jako *Lusacia et Sex Civitates*), którzy odtąd będą mieli za pana Macieja³¹. Projekt układu z marca 1478 r. nie zawierał tego *passusu*. Pojawił się on w wersji z września tegoż roku w brzmieniu podobnym do finalnego³², a w wersji z grudnia jest nawet w pewnym stopniu rozbudowany. Mowa tu bowiem o konieczności złożenia hołdów lennych przez poddanych obu królów w podlegających im częściach Korony³³. Kwestia hołdów pojawia się natomiast w traktacie (w wersji finalnej) w kolejnym punkcie: mają być złożone królom jako władcom dziedzicznym z zachowaniem dawnych obyczajów.

Dopiero w kolejnym punkcie jest wyraźna informacja o rozdzieleniu kompetencji terytorialnych obu władców: „nos Mathias rex prefatus durante vita nostra provincias et patrias Moravie utriusque Silesie Lusacie et Sex Civitatum cum omnibus pertinenciis libere quiete pacifice et absque omni impedimento et contradiccione prefati Wladislai regis et regni Bohemie ac subditorum corone eiusdem teneamus possideamus et utamur tanquam eorum verus rex et dominus hereditarius, similiter rex Wladislaus provincias barones militares civitates et loca in corpore regni Bohemie libere quiete et absque omni impedimento nostro tanquam eorum versus rex et dominus hereditarius teneat possideat et utatur”³⁴. Niemal identyczne brzmienie punkt ten uzyskał w wersjach z września i grudnia 1478 r.³⁵ Brak natomiast takiego punktu w projekcie z marca 1478 r., choć o rozdzieleniu władzy w Koronie mówi się tam w innych miejscach³⁶.

Warto tu zwrócić uwagę na termin *corpus regni Bohemiae*, który zastępuje pojęcie niejako tradycyjne *Corona regni Bohemiae*. Podobny termin pojawił się w starszych wersjach traktatu w kolejnym punkcie, w którym jest mowa o wzajemnym zobowiązaniu trwania w pokoju i przyjaźni (*pacis et concordie*) oraz o bezkonfliktowym przyłączeniu Moraw, Śląska i Łużyc do *corpori Bohemie (přijednotiti tělu České zemi)* w przypadku śmierci Macieja³⁷. Warto na ten niuans zwrócić uwagę.

³⁰ Cyt. za: *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461; por. też *Archiv český*, 5, s. 378.

³¹ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 22.

³² *Archiv český*, 4, s. 488.

³³ *Archiv český*, 5, s. 379, oraz *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461.

³⁴ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23.

³⁵ *Archiv český*, 4, s. 489; *Archiv český*, 5, s. 379, oraz *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461.

³⁶ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23; *Archiv český*, 5, s. 379, oraz *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461.

³⁷ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23. *Passus* o tym pojawia się w projekcie z marca 1478 r., ale w nieco innym brzmieniu, mówi także o zobowiązaniu służeńia sobie radą przez obu królów, a w przypadku rozbieżności mają oni wydelegować po czterech posłów celem ustalenia porozumienia – *Archiv český*, 4, s. 485.

Stawia on bowiem w nieco uprzywilejowanej pozycji Władysława jako władcę Czech – władcę „ciała, czyli korpusu Korony”. Wprawdzie w dokumencie mówi się po wielokroć o tym, że obaj monarchowie czescy są jako tacy sobie równi, ale w tym przypadku ponowna integracja krajów koronnych odbyłaby się na zasadach złączenia z „ciałem Czech”. Finalny tekst formułuje to tak: „recuparare et readiungere corpori Bohemie”³⁸. Należy to interpretować w trochę szerszym kontekście – samo pojęcie Korony Królestwa Czech daje prymarne miejsce w owej strukturze politycznej Czechom jako zwornikowi państwa w sensie zarówno ideowym (to Morawy, Śląsk i Łużyce przyłączone zostały do Królestwa Czeskiego jako rdzenia państwa czy też czynnika państwowotwórczego) i politycznym (władca tego organizmu państwowego jest królem czeskim, nawet jeśli – jak Maciej teraz, a dawniej w latach 1421–1436 Zygmunt – nie włada w Pradze), jak i, poniekąd, geograficznym – kraje poboczne przylegają do Czech, choć akurat taki sam status ma Śląsk, graniczący z Morawami, jak również z Czechami i Łużycami. W każdym razie komentowane tu sformułowanie zawarte w traktacie w żaden sposób nie pozostawia miejsca na polityczne aspiracje Wrocławia bycia alternatywnym w stosunku do Pragi centrum politycznym państwa, a Śląskowi nie daje szansy odegrania roli zwornika państwa. Tymże – korpusem albo ciałem – pozostają Czechy. W tym sensie traktat jawić się może jako porażka aspiracji Ślązaków, a zwłaszcza ambitnych wrocławian. Ich postawę trzeba jednak oceniać w kontekście nieco późniejszych dokumentów ratyfikacyjnych, o czym niżej. Nadmienię jedynie, że traktat wprowadza pewną korektę w sferze dotychczasowego artykułowania aspiracji Wrocławia, który teraz bardziej niż wcześniej musi uwzględniać znaczenie króla Macieja. Tę właśnie myśl wyraża program dekoracji ratusza śląskiej stolicy w fazie z lat 80. XV w., gloryfikujący – najkrócej rzecz ujmując – Korwina jako „wrocławskiego króla czeskiego”³⁹.

Punkt, przy którym zatrzymaliśmy się na dłużej, ściśle wiąże się z kolejnym, zawierającym istotne zastrzeżenie. Gdyby Maciej zmarł pierwszy, Władysław jest zobowiązany zapłacić jego następcy na tronie węgierskim lub Królestwu Węgierskiemu 400 000 „dukatów lub dobrych złotych (floreń) węgierskich”⁴⁰.

Kilka obszernych następných punktów precyzuje kwestie szczegółowe związane z ewentualnością wypłaty owej sumy pieniędzy, pominiemy je tu jednak⁴¹, albowiem ważniejszy jest punkt kolejny – omawiający możliwość, że Maciej

³⁸ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23. Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 184.

³⁹ Por. literaturę w przyp. 4.

⁴⁰ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23; w podobnym brzmieniu w wersji z grudnia 1478 r. – *Archiv český*, 5, s. 379, i *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461.

⁴¹ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 23–27; w podobnym brzmieniu we wcześniejszych wersjach: *Archiv český*, 4, s. 482–484, 489–491; *Archiv český*, 5, s. 379–380, oraz *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 2, s. 461–462. Zaznaczmy jedynie, że wersja grudniowa mówi o tym, iż w przypadku zaistniałej okoliczności, gdyby nie doszło do wypłacenia owej kwoty, potomkowie króla Macieja będą nadal zarządzać Morawami, Śląskiem i Łużycami, ale bez prawa używania tytułu króla czeskiego; *Archiv český*, 5, s. 380.

przeżyje Władysława, który nie pozostawi potomstwa. Wówczas stany czeskie mają przyjąć Hunyadyego lub jego potomka za króla czeskiego także w Czechach i koronować go, bez uiszczania żadnej opłaty: „extunc coronacione facta statim omnes ille provincie Moravie Slesie Lusacie et Sex Civitatum ad coronam regni Bohemie redigi et sine aliqua pecuniarum solucione cum literarum restitutione readiungi debent eo facto”⁴². Kwestia ta budzi pewne kontrowersje historyków. Ostatnio Petr Čornej tę „finansową asymetrię” interpretował jako przejaw brania pod uwagę jako bardziej prawdopodobnej wcześniejszej śmierci Macieja (starszego od Władysława jedynie o 13 lat, co chyba jednak nie jest różnicą „zasadniczą”, jak twierdził historyk, zwłaszcza że mamy tu władców w wieku 36 i 23 lat)⁴³. Chodzi tu o coś innego – owa kwota była pomyślana jako rekompensata ze strony praskiego ośrodka władzy w Koronie Czeskiej za zaangażowanie władcy węgierskiego i Korony Węgierskiej w wewnętrzne sprawy państwa czeskiego. Trzeba bowiem przypomnieć, że Maciej już wcześniej skrupulatnie wyliczał koszty swego zaangażowania w sprawy czeskie, np. w 1475 r. „wycenił je” na 200 000 złotych, a w 1471 r. – na 2 500 000 złotych!⁴⁴

Dalej mowa jest o zobowiązaniach lennych biskupa ołomunieckiego i marszałka (morawskiego?) wobec Władysława, ale bez szkody dla ich powinności względem Macieja; o postępowaniu wobec tych, którzy nie będą chcieli się poddać władzy danego króla czeskiego, i o niewspieraniu opornych wobec władzy jednego przez drugiego z królów czeskich – było to zobowiązanie obustronne; wreszcie – o obowiązku świadczenia wzajemnej pomocy wobec zagrożenia zewnętrznego w stosunku do Królestwa Czeskiego (*contra regnum Bohemie*)⁴⁵. Dziwi trochę to sformułowanie, bo może być one skierowane przeciwko krajom pobocznym Korony. Z ducha układu i logiki wynika jednak, że chodzi tu o potencjalnych wrogów zewnętrznych całej Korony Czeskiej, nie samego jej „korpusu” – Królestwa Czeskiego.

Kolejny ważny punkt mówi o tych, którzy posiadają dobra ziemskie w obu częściach Korony, to jest podległej Maciejowi i Władysławowi. Mają oni je utrzymać i funkcjonować według praw właściwych dla danego kraju koronnego. Co ciekawe, traktat nie mówi tu o kraju, lecz używa terminu *patria, in qua talia bona sita sunt*⁴⁶. Wyraźnie widać wpływ nastrojów epoki, z jej rozwiniętym już patriotyzmem krajo-

⁴² *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 25. Punkt ten podobnie brzmiał już we wrześniu i grudniu 1478 r. – *Archiv český*, 4, s. 492; *Archiv český*, 5, s. 382; *Vetera Monumenta Historica Hungarum*, 1, s. 462. W marcu 1478 r. pisało się nawet o tym, że złączenie ziem ma nastąpić natychmiast po koronacji oraz że miałyby być „i listowě wráčení” – chodzi chyba o Korwinowski egzemplarz traktatu, by tak ważny dokument nie pozostawał poza archiwum koronnym – *Archiv český*, 4, s. 487.

⁴³ Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 436; por też Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 184.

⁴⁴ Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 408 (podana tu kwota 2 500 000 złotych jest tak ogromna, że w grę może wchodzić pomyłka P. Čorneja, co – wobec niepodania źródła – jest trudne do zweryfikowania), s. 428.

⁴⁵ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 27.

⁴⁶ *Ibidem*.

wym Czechów, Morawian, Ślązaków i Łużyczan. Dalej omówiona została kwestia wspólnego ścigania przestępców i niedawania im azylu w swojej części państwa czeskiego oraz rozwiązywania spornych problemów. Te ostatnie mają być stawiane przed właściwymi organami „ex parte Bohemorum in Bohemia, Moravorum in Moravia et sic de aliis, ita quod unaqueque provincia suis consuetudinibus et iure uti possit sicut ab antiquo consuevit”⁴⁷.

Następne ustanowienia dotyczą procedur ratyfikacyjnych, które miały nastąpić w dalszych miesiącach po podpisaniu układu. Szczególnie wiele uwagi poświęcono tu planowanemu spotkaniu obu monarchów w Ołomuńcu. Kwestie te w kolejnych wersjach traktatu były ograniczane – chyba najobszerniej mówi się o nich w tekście z marca 1478 r.⁴⁸, mniej z września i grudnia 1478 r.⁴⁹, a już znacznie mniej zawiera ich wersja końcowa⁵⁰. Wersja z grudnia mówi na przykład o ogłoszeniu treści traktatu w ratuszu w Ołomuńcu i na ulicach tego miasta, co – jak wiadomo – istotnie miało miejsce⁵¹. Być może różnice te wynikają z faktu, że w miarę dochodzenia do finiszu kolejne przewidywane poczynania przybliżały się w czasie na tyle, że uznano ich wpisywanie do końcowego dokumentu za pozbawione większego sensu. W projekcie z marca 1478 r. mówiło się na przykład o tym, że w Ołomuńcu Maciej ma zaprosić wszystkich swoich poddanych z Korony Czeskiej na „sněm obecni [...] do Slezzi, do Wratislawě [...] aby w jednostajném jednání královská dostatečně bez odtahův mohla tem lépe srownána býti”⁵². Oto mamy interesujące wskazanie kluczowego znaczenia Wrocławia na mapie Maciejowego władztwa w Koronie Czeskiej.

W tekście finalnym nie pojawiły się też wcześniejsze zapisy o królu polskim i bezpieczeństwie jego posłów – wersja z grudnia 1478 r. przewidywała jeszcze obecność króla polskiego na zjeździe Władysława i Macieja w Ołomuńcu!⁵³ Wbrew opinii niektórych autorów, którzy najwyraźniej nie przestudiowali dokładnie wersji finalnej traktatu, poprzestając na lekturze którejś z czeskojęzycznych edycji dokonanych przez F. Palackiego, brak tu zapisu o obsadzeniu wakującego arcybiskupstwa praskiego – „aby arcibiskup w království Českém spuosen byl” – jak czytamy w wersji z grudnia 1478 r.⁵⁴ W projekcie z marca 1478 r. mówiło się jeszcze o tym, że królowie, spotkawszy się w Ołomuńcu, na miejscu wystawią dokumenty potwierdzające przywileje poddanych w podległych im krajach, pod-

⁴⁷ *Ibidem*, s. 27–28. Ten i kilka poprzednich punktów nie różnią się zasadniczo od poprzednich wersji traktatu.

⁴⁸ *Archiv český*, 4, s. 484–487 (sprawy te są tu „rozrzucone” w różnych miejscach projektu).

⁴⁹ *Ibidem*, s. 493–495; *Archiv český*, 5, s. 383–385; *Vetera Monumenta Historica Hungariam*, 2, s. 464–466.

⁵⁰ *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 27–28.

⁵¹ *Archiv český*, 5, s. 387; *Vetera Monumenta Historica Hungariam*, 2, s. 466.

⁵² *Archiv český*, 4, s. 484.

⁵³ *Ibidem*, s. 486; *Archiv český*, 5, s. 386; *Vetera Monumenta Historica Hungariam*, 2, s. 466.

⁵⁴ *Archiv český*, 5, s. 385; *Vetera Monumenta Historica Hungariam*, 2, s. 465; mówił o tym też projekt z marca 1478 r. – *Archiv český*, 4, s. 484.

dani zaś pisemnie zobowiążą się do posłuszeństwa wobec swoich panów⁵⁵. Od tego punktu też odstąpiono.

Nie zauważono dotąd w komentarzach do traktatu, że uznanie tytułu króla dziedzicznego – na co tak bardzo nalegał Maciej – a nie elekcyjnego, to zwycięstwo wrocławskiej koncepcji kreowania monarchy czeskiego nad koncepcją praską. Ta wrocławska, przypomnijmy, już od czasów Karola IV dawała pierwszeństwo prawom dziedzicznym, nie zaś elekcyjnym⁵⁶.

Proces ratyfikacyjny związany z pokojem ołomunieckim znacznie rozciągnął się w czasie. Najszybciej stanowisko w tej sprawie zajęły stany śląskie, bo już 21 VII 1479 r. w Ołomuńcu. Uznano tam Macieja za swego pana, zaakceptowano zobowiązanie finansowe związane z ewentualną jego śmiercią, zaznaczając przy tym, że stany węgierskie nie są dla Śląska nadrzędne, ale są braćmi i przyjaciółmi. W myśl dokumentu Śląsk jest częścią Korony Czeskiej i hołduje królowi jako władcy czeskiemu⁵⁷. Podobnie brzmi tekst przysięgi złożonej przez biskupa wrocławskiego Rudolfa, z podkreśleniem, że chodzi o prawdziwego i legitymizowanego króla czeskiego⁵⁸. Maciej potwierdził za to przywileje Śląska i Łużyc, stosując przy tym w odniesieniu do wymienionego w dokumencie Władysława taką samą czeską tytulaturę dla niego, jak i dla siebie – czyli tytułując go m.in. księciem Śląska. Interesująca jest tu wyliczona w dokumencie plejada książąt śląskich, a wśród nich opawskich oraz oświęcimskich (raz pisanych *zu Osvietin*, zaraz obok *zu Auswicz*), jakby manifestowano tym brak aprobaty dla przejęcia władztwa oświęcimskiego przez króla polskiego w 1454 r.⁵⁹ Dnia 10 VIII 1479 r. Korwin zobowiązał się

⁵⁵ *Archiv český*, 4, s. 484; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 180.

⁵⁶ O tym ostatnio obszernie Bogusław Czechowicz, *Böhmische Erbfolge und Breslau in den Jahren 1348–1361. Kunst und Geschichte auf Wegen und Holzwegen der Historiographie*, Červený Kostelec 2013.

⁵⁷ Ten ważny dokument zacytujmy w całości: „Rudolf, Bischof von Breslau, die Herzoge Albrecht von Sachsen, Friedrich von Liegnitz, Nikolaus von Oppeln, Johann von Ratibor, Johann von Ujest [!] treten dem zwischen den Königen Matthias und Wladyslaw geschlossen Vertrage für sich, ihre Erben und Nachkommen in allen Punkten bei und leisten dem König Matthias als ihrem Herren Huldigung und versprechen auch, wenn dieser stürbe, bei seinen Erben und Nachfolgern, falls auf diese die Krone Böhmen fiel, zu bleiben und diesen jedenfalls 400.000 Gulden bezahlt sein würden. Doch sollen bei einer Verweisung des ungarischen Thrones die ungarischen Stände sich nicht als Herren der Schlesier, sondern als ihre Brüder, Freunde halten bis zur Neuwahl eines Königs von Ungarn und einander gegenfertig Hilfe leisten, gegen die, welche jenen Vertrag anfechten würden. **Auch sollen die Schlesier bei der Krone Böhmen bleiben und dem Könige von Böhmen huldigen**, der jene obenerwähnten Verpflichtungen erfüllen wird, wofern er ein christlicher König ist, auch dann von aller Unterthänigkeit gegen Ungarn frei sein. Datum Olomuncz am freitag vor Marie Magdalene tag anno etc. LXXIII” [podkreślenie – B.C.], *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 30, nr 15.

⁵⁸ „Ego Rudolphus Episcopus Wratislaviensis promitto et iuro vobis serenissimo principi et domino domino Mathie Hungarie et Bohemie etc. regi, domino meo gratiosissimo tanquam vero regi Bohemie et successoribus vestris regibus Bohemiae legitime intransibus” – cyt. za: Mlada Holá, *Holdovací cesty českých panovníků do Vratislavii v pozdním středověku a raném novověku (1437–1617)*, Praha 2012, s. 157–158.

⁵⁹ „Wyr Matthias [...] bekennen [...] auf dem tag hie gehalten genczlichen und entlichen vertragen und veraint haben, als dan die briefe daruber gegeben aigentlichen und clerlichen inhalten, in welli-

nadto wobec Ślązaków i Łużyczan, że nie będzie ich obciążał podatkami⁶⁰, a dwa dni później dokument o uznaniu traktatu z lipca wystawili „kniežata již psané hornie Slezie”, wśród nich książęta opawscy i głubczyczcy oraz „obyvatelé tohoto kniežectwie hornie Slezii chtieti a powinni budú přislušet i k korunie královstwie Českého podlé starodávného spojení”⁶¹. Mamy tu interesujący przykład utrwalania się poczucia odrębności Śląska Górnego od Dolnego. Czy książęta górnośląscy – którzy jeszcze niedawno za takich się nie uważali i uważani na ogół nie byli⁶² – inspirowali się tu stosunkiem Morawian, z których ziemiami graniczyli, do Czechów? To zagadnienie warte byłoby szczegółowego zbadania, zwłaszcza że czasowo opisana sytuacja pokrywa się z konsternującym badaczy charakterem sejmku śląskiego (czy dolnośląskiego?) w październiku 1479 r. Pismo króla zwołującego to posiedzenie wspomina tylko o Śląsku Dolnym, niemniej K. Orzechowski skłonny był widzieć tu zgromadzenie ogólnośląskie⁶³. Wątpliwość, czy słusznie, wciąż pozostaje.

Sejm morawski odłożył sprawę ratyfikacji aż do 1 września roku następnego, czyniąc to niemal według tego samego formularza, jaki znamy z ratyfikacji śląsko-łużyckich⁶⁴. Trochę bardziej złożona była sytuacja w Czechach, gdzie uznanie traktatu nastąpiło w nieco innym trybie. W październiku na sejmie w Pradze

cher verrichtiigung die hernach geschriben, der hochwirdig und die hochgeborn unser ohem fursten und lieb getrawen herre Rudolf bishove zu Bresslaw, Friedrich zu Lignicz und Goltperg, Kazemir zu Teschin und Grossenglogaw, Johanns und Niclas gebrueder zu Oppeln und Obernglogaw, Victorin zu Munsterbergk und Troppaw, Johann zu Troppaw zu Wladislaw, Johanns zu Troppaw und Ratiabor, Johanns zu Oswetin und Gliwicz, Przimko zu Aswicz und Tost, all herczogen in Slesy und der hochgeborn fursten Conrad des Weissen zu Olssen Wolaw und Wartenberg, Johanns zu Sagan zu der Freinstat und Grossenglogaw und Johanns zu Troppaw und Lubschicz auch in Slesy herczogen etc. sandbottn, desgeleichen auch der furstenthumern Bresslaw Sweidnitz und Jawr und der lande und stete darein gehurunde und auch Sechs lande [sic!] und stete des marggrafftumbs Ober und Nider Lusicz sendbotn mit volkomner macht gesandt genzlich vewilligt und verfawart haben”, *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 30, nr 16.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 32, nr 17.

⁶¹ *Archiv český*, 5, s. 387–388, nr 14; regest – *Lehns- und Besitzurkunden*, 1, s. 32–33, nr 18.

⁶² Por. Gottlieb Biermann, *Seit wann sahen sich die oberschlesischen Piasten als schlesischen Fürsten an?*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altertum Schlesiens”, 8, 1867, s. 31–54; Jerzy Rajman, *Terytorium opolsko-raciborskie w prowincji wrocławskiej i kształtowanie się pojęcia „Górny Śląsk” w średniowieczu*, „Roczniki Historyczne”, 64, 1998, s. 14–34; Antoni Barciak, *Między Polską a Czechami. Śląsk i jego mieszkańcy w źródłach českich doby średniowiecza*, Wrocław 2012 (Czeski Horyzont, 2), s. 75; ostatnio Bogusław Czechowicz, „...obyvatelé tohoto kniežectwie hornie Slezii...”. *Próba nowego spojrzenia na przyczyny pojawienia się i upowszechniania w źródłach XV wieku pojęcia Górny Śląsk*, [w:] *Księstwa Opolskie i Raciborskie. Terytoria – struktury – elity – dziedzictwo*, red. *idem*, Opole 2015, s. 71–80.

⁶³ Kazimierz Orzechowski, *Jeden czy dwa śląskie sejmy za panowania Macieja Korwina*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 43, 1988, 1, s. 16–29; Piotr Jurek, *Śląskie pokoje krajowe. Studium historyczno-prawne*, Wrocław 1991 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 1094, Prawo 176), s. 56.

⁶⁴ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, 10, Praha 1890, s. 281–282, nr 43.

zawiązano pokój krajowy. W dokumencie końcowym reprezentanci wszystkich stanów Królestwa Czeskiego (katolicy i utrakwiści) ponownie uznali Władysława za swojego króla. Po raz pierwszy też – *expressis verbis* zapytani w tej sprawie przez króla – uczynili to ci, którzy dotąd byli po stronie Macieja⁶⁵. Pozostaje wszakże faktem, że o pokoju z Maciejem nie ma tam nawet wzmianki⁶⁶. Czy był to jakiś kruczek prawny, czy działanie spontaniczne i jako takie pozbawione jakiegś treści politycznej – rzecz wymagałaby dogłębniejszej analizy. W każdym razie w dokumencie tym mowa jest także o uznaniu ważności kompaktatów (milczał w tej sprawie stosowny dokument morawski, może dlatego, że Maciej okazał się władcą tolerancyjnym, nieforsującym katolicyzmu), czyli *de facto* o wolności wyznania w Czechach. Nie zapomniano w nim nawet „o pikartech [...] aby trpini nebyli w tomto královstvie”⁶⁷.

W literaturze panuje przekonanie, że stany obojga Łużyc nigdy nie wypowiedziały się w kwestii ratyfikacji pokoju ołomunieckiego⁶⁸. Warto jednak zauważyć, że sejm zwany potocznie śląskim w czasach Korwina był *de facto* sejmem śląsko-łużyckim⁶⁹. I nie tylko to – intensywnie rozbudowywany w tym czasie ratusz we Wrocławiu stawał się gmachem publicznym o funkcjach wykraczających poza Wrocław, Księstwo Wrocławskie, a nawet poza Śląsk, jak tego dowodzi wzmianka z 1475 r.: „Aber in Merchern sollen solche brief von unsern underthonen eingelegt

⁶⁵ *Ze starých letopisů*, s. 232.

⁶⁶ *Archiv český*, 5, s. 389–393, nr 16.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 392.

⁶⁸ Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 437; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 185, 212 – ta opinia dziwi, badacz bowiem zaraz obok zauważył, że wraz ze Ślązakami traktat ratyfikowali i Łużycanie! Wynika to chyba z faktu, że do świadomości historyków nie przebił się fakt, że mieliśmy do czynienia z sejmem nie śląskim, lecz łużycko-śląskim.

⁶⁹ Źródła nie pozostawiają tu najmniejszej wątpliwości – w 1474 r. zwołano sejm, na którym zawiązano landfried: *König Mathias besante alle seine vndirtanen in Slesienn, Obir- vnd Niederlusicz vnd bate sie vmb rate, wie er die lande in frid möchte behalden*; Eschenloer, *Geschichte*, 1, s. 973. Podobnie w roku 1479, kiedy to „gemeinen furstentag ken Breslaw [...]” zwołano „[...] alle igliche in Nyder-Slesien und Beider Lusicz fursten prelaten und mannschaften und dv von steten derselbigen unser lande erfordert, aldo weg und weise furzunemen, dadurch dieselbigen in besser ruhe, dennen sie bisher gewesen sein, komen und gebrocht werdin” – *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus, 2: 1479–1490*, ed. Berthold Krontal, Heinrich Wendt, Breslau 1894 (*Scriptores rerum Silesiacarum*, 14), s. 12, nr 328. I wreszcie sejm w roku 1482, którego skład określono jako „fursten und herren in Schlesien, mannschaft ritterschaft lande und stete den furstenthumer Breslaw, Sweidnitz, Jawer und des marggrafhumbes in Obir- und Niederlawicz” – *ibidem*, s. 66, nr 387. Próbcę wyjaśnienia, dlaczego *gros* badaczy pisze wciąż o narodzinach w czasach Korwina sejmu (tylko) śląskiego (np. Kazimierz Orzechowski, *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe*, Warszawa–Wrocław 1979, s. 134–135; *idem*, *Historia ustroju*, s. 127–137; Jurek, *Śląskie pokoje*, s. 58; Čornej, Bartlová, *Velké dějiny*, s. 425–426; Marian Ptak, *Zwischen Westen und Osten. Der schlesische Ständeparlamentarismus von seinen Anfängen bis in das 19. Jahrhundert*, „Zeitschrift für Ostforschung”, 58, 2009, s. 300–311; Kalous, *Matyáš Korvín*, s. 188; Čapský, *Prix, Slezsko*, s. 398–399), podjąłem w osobnym miejscu: Bogusław Czechowicz, *Sejm śląski czy śląsko-łużycki? Nowe spojrzenie na ważny epizod z dziejów formowania się ustroju stanowego w krajach Korony Czeskiej w XV wieku*, [w:] *Elity i masy w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i wczesnych czasach nowożytnych. Materiały z konferencji*, red. Wojciech Iwańczak, w druku.

werden gain Radisch, vnde von de wiedertyll auf das rathauß gen Brune. Auch in der Slesie, in Lawsitzer lanndt yn den Sechssteten sollen ire brief gelegt werden auf das rathauß gen Breßlau”⁷⁰. Właśnie lepszemu zrozumieniu treści ideowych tej frapującej budowli służył m.in. niniejszy artykuł, który niechaj pozostanie dowodem na to, że historia i historia sztuki nie mogą się bez siebie obejść.

Dalsze polityczno-prawne skutki traktatu olomunieckiego to zagadnienie samo dla siebie, tu jednak zwróćmy uwagę na jeden mało znany epizod z tym związany. W 1510 r. sfinalizowano 10-letnie starania o uporządkowanie archiwum koronnego, zdeponowanego na zamku Karlsztejn. Inwentarz sporządzony wówczas przez Mateuša z Chlumčan (*Registrum všech deseti truhlic, do nichž jsau složena privilegia královstvie Českého etc.*) opisuje zawartość 10 szaf. *V sedmé truchlici G vloženy jsú vdolepsané rozličné listy [...] umieszczono: Olomúcké smlúvy; manstvie rozličná v Říši; na zámky k koruně České přkúpeně; pět listuov s bullemi papežskými a jiných pět listuov (list krale Jana Franckého na trn hlohový z koruny bozie)*⁷¹. Ujmując rzecz dzisiejszym językiem, rzecz można, że tekst traktatu – owe *Olomúcké smlúvy* – stanowił wciąż jednostkę archiwalną o niemałym znaczeniu dla państwa czeskiego. Traktat wprawdzie normował też kwestie międzypaństwowe (nowoczesny termin „międzynarodowe” dla tego okresu jest całkowicie nieadekwatny), ale chyba przede wszystkim – wewnątrzczeskie, w znaczeniu – wewnątrzkoronne, albowiem Maciej jako król czeski stawał się w Koronie Świętego Wacława czynnikiem wewnętrznym, a nie zewnętrznym – na takich samych zasadach, jak Władysław. Nie miał zatem chyba racji czeski archiwista (Mateuš z Chlumčan?), który w typowo pragocentrycznym duchu na odwrociu jednego z dwóch dokumentów z tekstem traktatu z 21 VII 1479 r. napisał: *Smlouíva krále Matiaše uherského s králem Vladislavem českým o pokoj mezi obojím královstviem*⁷². Jak pokazała powyższa analiza, zupełnie nie o to w traktacie chodziło, ale – jak widać – manipulowanie historią zaczyna się już w archiwum.

BOGUSŁAW CZECHOWICZ

THE PEACE OF OLOMOUC OF 1479

This article contains an analysis of the contents of the Peace of Olomouc signed on the 21 of July 1479 that was negotiated for over a year and known in three earlier versions, drafted in March, September and December of 1478. This Peace was of importance to the Crown of the Kingdom of Bohemia, and ended a war for the Czech throne, which lasted for over a decade. The two sides were

⁷⁰ *Urkundliche Nachträge zur österreichisch-deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III*, ed. Adolf Bachmann, Wien 1892 (*Fontes Rerum Austriacarum*, 2, *Diplomataria et Acta*, 46), s. 340.

⁷¹ Rudolf Koss, Otakar Bauer, *Dějiny archivu*, v Praze 1939 (*Archiv Koruny české*, 1, *Český zemský archiv. Katalogy, soupisy, registáře a rozbory jeho fondu*, 1), s. 134–137.

⁷² *Katalog listin z let 1438–1526*, s. 120, nr 225 – zdaniem wydawcy jest to zapiska z XV w.

Hungarian and Czech king Matthias Corvinus and Czech King Vladislaus II Jagiellon. Both claimed to be rightful, hereditary rulers of the Bohemian Crown, dividing its territory to the Crown of the Kingdom of Bohemia, ruled by Vladislaus and the outlying countries, ruled by Matthias. Contrary to many expressed opinions, this did not entail the removal of Moravia, Silesia, and Lusatia from the Bohemian Crown and their addition to the Crown of Hungary, quite the contrary, the Peace solidified the unity of the state, simply that it was now ruled by two concurrent kings. The Peace also regulated the issue of succession. Matthias' claims were clearly at an advantage. If Vladislaus were to outlive Matthias, he would become to sovereign of the Bohemian Kingdom. On the other hand, if Jagiellon outlived Matthias he would pay 400,000 guildens to the Hungarian Kingdom. However, this did not mean that Moravia, Silesia, and Lusatia would be purchased, but rather the compensation to the Hungarian side for the defence of Czech Catholics, endangered by the policies of King George of Poděbrady.

This Peace was ratified by the estates parliament of Silesia and Lusatia, than by the estates of Moravia, and indirectly through the Czech estates, although these did not refer to it directly. The ratifications of these once again emphasized the integrity of the Czech crown (this is especially evident in the documents of the Silesian side). This means that the notion of a Hungarian period in the history of Silesia is completely unjustified.

Translated by Maciej Zińczuk

BOGUSŁAW CZECHOWICZ

DER OLMÜTZER FRIEDENSVERTRAG VON 1479

Im Beitrag wird der Inhalt des Olmützer Friedensvertrages analysiert, der am 21. Juli 1479 endgültig geschlossen wurde, jedoch bereits zuvor gut ein Jahr verhandelt worden war und von dem drei frühere Fassungen – von März, September und Dezember 1478 – bekannt sind. Dieser für die Geschichte der Krone Böhmens bedeutende Vertrag beendete den über zehn Jahre andauernden Krieg um den böhmischen Thron. Die Konfliktparteien waren der ungarische und böhmische König Matthias Corvinus sowie der böhmische König Vladislav II. Beide hielten sich für rechtmäßige, erbliche Könige und teilten sich die Herrschaft über das Königreich Böhmen, indem Vladislav über Böhmen selbst und Matthias über die Nebenländer gebot. Entgegen der häufig vertretenen Meinung bedeutete dies keineswegs die Abspaltung Mährens, Schlesiens und der Lausitz von der Krone Böhmens zugunsten der Krone Ungarns, sondern das Gegenteil: der Vertrag sanktionierte die Einheit des Staates, der allerdings von zwei Königen regiert wurde. Er legte die Nachfolge fest, wobei Matthias deutlich favorisiert wurde. Falls Vladislav überleben würde, sollte er die Herrschaft über das Königreich Böhmen bedingungslos übernehmen. Für den Fall, dass der Jagiellone Matthias überlebte, sollte er dem Königreich Ungarn 400.000 Gulden auszahlen. Dabei handelte es sich aber nicht um eine Auslösung Mährens, Schlesiens und der Lausitz, sondern um die Entschädigung der ungarischen Seite für ihr Engagement in böhmische Belange bei der Verteidigung der von König Georg Podiebrad verfolgten Katholiken.

Der Vertrag wurde von den Ständen Schlesiens und der Lausitz auf deren gemeinsamer Versammlung, daraufhin von den Ständen Mährens und indirekt von den böhmischen Ständen, die sich jedoch nicht explizit darauf bezogen, anerkannt. In allen Ratifikationen wurde erneut die Integrität der Krone Böhmens unterstrichen (besonders deutlich geht dies aus den Urkunden der schlesischen Seite hervor). Dies bedeutet, dass man kaum über eine ungarische Epoche in der Geschichte Schlesiens sprechen kann.

Übersetzt von Waldemar Könighaus